

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΒ΄

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1991

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΣΟΦΟΝΙΟΥ

ΥΠΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ

Όμοτ. Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ἵπομνήματα. J. Wellhausen, 1898³ (1963⁴). — K. Marti, KHC 1904. — A. B. Davidson, CambrB 1905 (1920²). — S. R. Driver, NCB 1906. — J. Lippl, Das Buch des Propheten Sophonias, BSt (F) 15,3 (1910). — G. A. Smith, ICC 1911 (1948). — Ph. Chr. Snijman, De Profetie van Zefanja, Rotterdam 1913. — H. Schmidt, SAT 1915, 1923². — W. Nowack, HK 1922³. — W. Rothstein, HSAT 1923⁴. — G. G. Stonehouse, WC 1929. — E. Sellin, KAT¹ 1930³. — F. Horst, HAT (1936), 1954² (1964³). — A. H. Edelkooort, Nahum, Habakuk, Zefanja, Amsterdam 1937. — H. Junker, HS 1938. — H. O. Kühner, Zephanja, Zürich 1943. — S. M. Lehman, SoncB 1948, 1952². — K. Elliger, ATD (1949) 1982⁸. — B. Βέλλα, ἘΠΔ 4 (1949), σ. 103-140. — A. George, JéruB 1952, 1956². — S. Bullough, CC (1953), σ. 683-685. — C. L. Taylor, IB 1956. — F. Nötscher, Echter-B 1958². — R. von Ungern-Sternberg / H. Lamparter, BAT 1960. — J. H. Eaton, Torch-B 1961. — A. Deissler, Clamer-B 1964. — M. Bič, LD 48 (1968), σ. 39-42, 51-73. — C. A. Keller, CAT 1971. — L. Sabottka, Zephanja, (BiblOr 25) Roma 1972. — W. Rudolph, KAT² 1975. — J. D. W. Watts, CambrBC 1975. — A. S. van der Woude, POT 1978.

Ἄλλα βοηθήματα. H. Ferguson, The Historical Testimony of the Prophet Zephaniah, JBL 3 (1883), σ. 42-59. — F. Schwally, Das Buch Ssefanjâ, ZAW 10 (1890), σ. 165-240. — K. Budde, Die Bücher Habakuk und Zephanja ThStKr 66 (1893), σ. 393-399. — J. Bachmann, Zur Textkritik des Propheten Zephanja, ThStkr 67 (1894), σ. 644-655. — C. P. Fagnani, The Structure of the Text of the Book of Zephaniah, OT and Semitic Studies in Memory of W. R. Harper, II 1908, σ. 260-275. — W. Staerk, Das assyrische Weltreich im Urteil der Propheten, Göttingen 1908, σ. 165-170. — B. Duhm, Anmerkungen zu den zwölf Propheten, Giessen 1911, σ. 55 ἐξ. (=ZAW 31,1911, σ. 93 ἐξ. — C. H. Cornill, Die Prophetie Zephanjas, ThStKr 89 (1916), σ. 297-332. — H. Weiss, Zephanja Kap. 1 und seine Bedeutung als

religionsgeschichtliche Quelle, Königsberg 1922 (Diss). — N. Nicolsky, Pascha im Kulte des jerusalemischen Tempels, ZAW 45 (1927), σ. 174-190, 241-253 (βλ. ἰδίᾳ σ. 187-190, 243). — J. Goettsberger, Einleitung in das Alte Testament, 1928, σ. 343-344. — C. V. Pilcher, Three Hebrew Prophets and the Passing of Empires; being a study of Nahum, Habakkuk and Zephaniah, London 1931. — D. E. Florit, Sophonia, Geremia e la cronaca di Gadd, Bibl 15 (1934), σ. 8-31. — Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, 1937, σ. 473-475. — G. Gerleman, Zephanja, textkritisch und literarisch untersucht, Lund 1942 (Diss.). — J. Ph. Hyatt, The Date and Background of Zephaniah, JNES 7 (1948), σ. 25-29. — Louise P. Smith / E. L. Lacheman, The Authorship of the Book of Zephaniah, JNES 9 (1950), σ. 137-142. — A. Edens, A Study of the Book of Zephaniah, Ann Arbor / Mich. 1954 (Diss.). — T. T. Rice, The Scythians, 1957. — K. Sullivan, The Book of Sophonias, Worship 31 (1957), σ. 130-139. — C. Kuhl, λ. Zephanja, ἐν EKL III (1959), σ. 1899 ἑξ. — H. Gese, λ. Zephanjabuch, ἐν RGG³ VI (1962), σ. 1901-1902. — E. A. Leslie, λ. Zephaniah, Book of, ἐν IDB τ. 4 (1962), σ. 951-953. — D. L. Williams, The Date of Zephaniah, JBL 82 (1963), σ. 77-88. — A. S. van der Woude, Predikte Zefanja een wereldgericht?, NedThT 20 (1965/66), σ. 1-16. — M. Sekine, λ. Zephanja καὶ Zephanjabuch, ἐν BHH III (1966), σ. 2232-2234. — H. Cazzelles, Sophonie, Jérémie et les Scythes, RB 74 (1967), σ. 22-44 (βλ. ἰδίᾳ σ. 42 ἑξ.). — J. Scharbert, Die Propheten Israels um 600 v. Chr., Köln 1967, σ. 21-36: Sephanja. — R. A. Bennett, Africa and the Biblical Period, HThR 64 (1971), σ. 483-500. — J. Heller, Zephanjas Ahnenreihe, VT 21 (1971), σ. 102 ἑξ. — I. J. Ball, λ. Zephaniah, ἐν EJ τ. 16 (1972), σ. 994-995. — A. S. Kapelrud, The Message of the Prophet Zephaniah, Oslo 1975. — O. Eissfeldt, Einleitung in das Alte Testament, 1976⁴, σ. 571-575. — H. Irsigler, Gottesgericht und Jahwetag. Die Komposition von Zef 1,1-2,3 untersucht auf der Grundlage der Literarkritik des Zefanjabuches, (ATSAT 3) St. Ottilien 1977. — G. Krinetski, Zephanjastudien, Bern καὶ Frankfurt 1977. — J. R. Wilson, Prophecy and Society in Ancient Israel, Philadelphia 1980. — J. Scharbert, Sachbuch zum Alten Testament, 1981, σ. 366 ἑξ. κ.κ. — O. Kaiser, Einleitung in das Alte Testament, 1984⁵, σ. 238-240. — R. Smend, Die Entstehung des Alten Testaments, 1984³, σ. 182. — R. A. Bennett, Zephaniah, ἐν B. W. Anderson (ed), The Books of the Bible, I (1989), σ. 397-404.

α'. Ὁ προφήτης καὶ ἡ ἐποχὴ του

Χρονολογικὸς τις καθορισμὸς τῆς προφητικῆς δράσεως τοῦ Σοφονίου παρέχεται, ὡς καὶ ἐν ταῖς περιπτώσεσιν ἄλλων ἐλασσόνων προφητῶν (᾿Ωσηέ, ᾿Αμώς, Μιχαίου, ᾿Αγγαίου καὶ Ζαχαρίου), διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ φερωνύμου βιβλίου. Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην (1,1) ὁ προφήτης Σοφονίας (M: Τσεφανγιά = ὁ Γραχβέ προστατεύει), γενεαλογούμενος μέχρι πέμπτης γενεᾶς, τ. ἔ. μέχρι τοῦ παππεπιπάππου του ᾿Εζεκίου, ἔδρασεν ἐπὶ βασιλείας ᾿Ιωσίου (639-609 π.Χ.) καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ κατὰ τι νεωτέρου του ᾿Ιερεμίου.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ δεδομένα ταῦτα δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ τὰκόλουθα. Ἡ πρὸς τὸν γνωστὸν Ἰουδαῖον βασιλέα ᾿Εζεκίαν ταύτις τοῦ ὁμωνύμου προγόνου τοῦ προφήτου, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τινων ἐρευνητῶν καὶ συνεπαγομένη βασιλικὴν καταγωγὴν τούτου εἶναι μὲν πιθανή, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀποδεικτὴ. Ἀμφίβολος ὡσαύτως τυγχάνει ἡ γνώμη τοῦ Sellin, ὑποστηρικθεῖσα ἔπειτα καὶ ὑπὸ τοῦ Heller, ὅτι ἀρχικῶς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ περιείχετο μόνον τὸ τοῦ πατρὸς ὄνομα Κουσι καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα τριῶν προσέτι γενεῶν ἐπενοήθησαν ὑπὸ διασκευαστοῦ κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἐν Δευτ. 23,8 ἐξ. διατάξεως, δι' ἧς ἐπεδιώχθη ἔνθεν μὲν ἐξουδετέρωσις τῆς σκανδαλώδους ἐκδοχῆς τοῦ Κουσι ὡς Κουσιθ (τ.ἔ. αἰθίοπος), ἔνθεν δὲ προβολὴ τοῦ προφήτου ὡς ἀπογόνου τοῦ βασιλέως ᾿Εζεκίου. Ἡ δ' ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ᾿Ιωσίου προφητικὴ δρᾶσις τοῦ Σοφονίου ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς οὐ μόνον τὸν ἰδιάζοντα χαρακτηρισμὸν τῶν αἰγυπτίων ὡς αἰθίοπων (2,12), ὅστις δύναται νὰ κατανοηθῇ ἐν τῷ πλαίσίῳ τῆς ἐπὶ βασιλείας τοῦ ᾿Ιωσίου πολιτικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς Νινευτ εἰς τὸ μέλλον ἀποκειμένην πτώσιν (2,13 ἐξ.), ἥτις, ὡς γνωστὸν, ἐγένετο ἐν ἔτει 612 π.Χ. Ἀκριβεστέρα χρονολόγησις τῆς δράσεως τοῦ προφήτου ἐπιτυγχάνεται δι' ἐξετάσεως τῆς ἐν τοῖς ἑδαφίοις 1,4-6,8-12. 3,1-4 ἐμφανιζομένης θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως. Ἐκ τῆς διαπιστώσεως δηλ. ὅτι τὰ ἐν τῇ λατρείᾳ παντοειδῆ κακὰ ἐδέσποζον εἰσέτι ἐν τῇ ᾿Ιουδαίᾳ καὶ τῇ ᾿Ιερουσαλήμ συνάγεται ὅτι ὁ Σοφονίας ἐνεφανίσθη ὡς προφήτης ἐν ᾿Ιερουσαλήμ (πρβ. 1,8 ἐξ.: μνεῖα τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, 1,10 ἐξ.: γνῶσις τοῦ βορείου τμήματος τῆς πόλεως) κατὰ τὰ πρὸ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως (622/621 π.Χ.) ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ ᾿Ιωσίου καὶ δὴ περὶ τὸ 630 π.Χ. Ὅτι δ' ἐν τοῖς ὑπευθύνουσι διὰ τὴν ἀπαράδεκτον κατάστασιν συγκαταλέγονται καὶ οἱ πρίγκιπες, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ βασιλεὺς, ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀνηλικότητος τούτου, ὄντος ὀκταετοῦς κατὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τὸν θρόνον (B' Βασ. 21,1).

Ὁ ὡς ἄνω χρονολογικὸς καθορισμὸς τῆς δράσεως τοῦ προφήτου ἔρχεται εἰς σχέσιν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (I, 103-106) ἀναφερομένην σκυθικὴν ἐπιδρομὴν, ἥτις μεταξὺ τῶν ἐτῶν 630 καὶ 625 π.Χ. ἐπληξε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην καὶ προωθήθη μέχρι τοῦ αἰγυπτιακοῦ ὀρίου. Ἡ σκυ-

θική ὅμως ἐπιδρομή παραμένει ἱστορικῶς ἀνεπιβεβαίωτος, διὸ καὶ ἡ πρὸς ταύτην συσχέτισις τῆς ὑπὸ τοῦ προφήτου ἐξαγγελιομένης ἡμέρας τοῦ Γλαχβέ εἶναι εἰσέτι ἀμφισβητήσιμος.

β'. Περιεχόμενον τοῦ βιβλίου

Τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σοφονίου φερόμενον βιβλίον σύγκειται ἐκ 3 κεφαλαίων καὶ κατέχει ἐν τῷ δωδεκαπροφήτῳ τὴν ἐνάτην θέσιν. Ἔχει δ' ὡς κύριον θέμα τὴν κλησιν τοῦ λαοῦ εἰς μετάνοιαν καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὅστις καὶ διὰ τῆς τιμωρίας ἀποσκοπεῖ εἰς καθοδήγησιν καὶ ἀποκατάστασιν αὐτοῦ. Ἡ μέλλουσα κρίσις περιγράφεται ὡς «ἡ ἡμέρα τοῦ Γλαχβέ», ἣ ἐπακολουθεῖ ἔνθεν μὲν ἡ ἐπιστροφή τῶν ἐθνῶν, ἔνθεν δὲ ἡ ἐν ἀνακαινίσει καθαρισμὸς τῆς Ἱερουσαλήμ.

Τῇ ἐπιγραφῇ (1,1), περιχούση εἰδήσεις περὶ τε τοῦ χρόνου δράσεως τοῦ προφήτου καὶ τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ, ἔπονται προαγγελία τῆς ἐπὶ τὸν Ἰούδαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπερχομένης ἡμέρας τοῦ Γλαχβέ (1,2-18), προτροπὴ εἰς μετάνοιαν (2,1-3), ὑπενθυμίζουσα τὰ χωρία Ἀμ. 5,14 ἐξ. καὶ 5,4-6, ἀπειλὴ κατ' ἐθνῶν (2,4-15), ἀπειλὴ κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ (3,1-7) καὶ κατ' ἐθνῶν (3,8) καὶ ἐπαγγελτικοὶ λόγοι περὶ σωτηρίας τῶν ἐθνῶν (3,9-10) καὶ τοῦ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ τῇ διασπορᾷ Ἰσραὴλ (3,11-20). Εἰρήσθω δ' ἐνταῦθα ὅτι ἀκριβῆ ὑποδιαιρέσιν τοῦ τμήματος 1,2-18 προσφέρει ὁ Rudolph, μετὰ κριτικὴν ἐξέτασιν τῆς δι' ἐπεξεργασίας διαμορφώσεως τοῦ τμήματος τούτου (στ. 2-7, 8-9, 10-11, 12-13, 14-18). Ἡ γνώμη, καθ' ἣν διὰ μεταθέσεως τοῦ στ. 7 εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στ. 14 (στ. 2-6, 8-13, 7+14-18) ἀποκαθίσταται ἡ ἐνότης τῆς ἐν στίχοις 2-18 προφητείας περὶ ἐπικειμένης ἐλεύσεως τῆς ἡμέρας τοῦ Γλαχβέ (Sekine κ.ἀ.), προσκρούει εἰς τὰ δεδομένα τῆς δι' ἐπεξεργασίας διαμορφώσεώς των.

Προσφυῆς διαίρεσις τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ τριμερής. Αὕτη συνήθως νοεῖται ὡς προϋποθέτουσα ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν βιβλίων Ἡσαίου, Ἱερεμίου (καθ' Ο') καὶ Ἰεζεκιὴλ συγκρότησιν αὐτοῦ ἐκ τριῶν συλλογῶν προφητειῶν (α' 1,2—2,3: κατὰ τοῦ Ἰούδα, β' 2,4-15: κατὰ τῶν ἐθνῶν καὶ γ' 3,1-20: ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ Ἰούδα). Ἀλλά, κατ' εὔστοχον παρατήρησιν τοῦ Rudolph, διὰ τῆς αὐτῆς συγκροτήσεως παραθεωρεῖται ἡ ἐν 3,1-8 ἐξαγγελία ἐτέρου ἀπειλητικοῦ λόγου κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ (στ. 1-7) καὶ τῶν ἐθνῶν (στ. 8). Ἡ παράκαμψις τῆς ἐντεῦθεν ἐγειρομένης δυσχερείας δι' ἀμφισβητήσεως τῆς γνησιότητος τοῦ χωρίου 3,1-8 (Marti κ.ἀ.) δὲν εὐσταθεῖ, καθόσον ἡ ὑπὸ ὑποτιθεμένου διασκευαστοῦ ἔνταξις τοῦ εἰρημένου χωρίου θὰ ἐγίνετο ἐν τῷ α' μέρει. Ἐντεῦθεν γίνεται φανερόν ὅτι ἡ τριμερὴς διαίρεσις τοῦ βιβλίου προϋποθέτει τὴν ἐκ τῶν ἐνοτήτων α' 1,2—2,15, β' 3,1-8 καὶ γ' 3,9-20 συγκρότησιν αὐτοῦ. Συναφῆς λοιπὸν πρὸς ταῦτα ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου ἔχει ὡς κάτωθι.

Ἐπιγραφή (1,1).

α'. Ἀπειλητικοὶ λόγοι (1,2—2,15).

1. Ἀπειλητικὸς λόγος κατὰ τοῦ Ἰούδα (1,2—2,3).

1) Ἡ ἐπὶ τὴν ἀσεβοῦσαν Ἱερουσαλήμ ἐπερχομένη ἡμέρα τοῦ Γλαχβέ, 1,2-18.

(1) Κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας, 1,2-7.

(2) Κατὰ τῶν ἀξιωματούχων τῆς αὐλῆς, 1,8-9.

(3) Κατὰ τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ἐμπόρων, 1,10-11.

(4) Κατὰ τῶν ἀπίστων, 1,12-13.

(5) Περιγραφή τῆς ἡμέρας τοῦ Γλαχβέ, 1,14-18.

1,15: ἡμέρα ὀργῆς ἢ ἡμέρα ἐκείνη (Dies irae dies

illa).

2) Προτροπὴ εἰς μετάνοιαν ἐν ὄψει τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς, 2,1-3.

2. Ἀπειλητικοὶ λόγοι κατ' ἔθνῶν (2,4-15).

1) Κατὰ τῶν φιλισταίων, 2,4-7.

2) Κατὰ τῶν μωαβιτῶν καὶ τῶν ἀμμωνιτῶν, 2,8-11.

3) Κατὰ τῶν αἰθιόπων καὶ τῶν ἀσσυρίων, 2,12-15.

β'. Καὶ πάλιν ἀπειλητικοὶ λόγοι (3,1-8).

1. Ἀπειλητικὸς λόγος κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ (3,1-7).

2. Ἀπειλητικὸς λόγος κατὰ τῶν ἔθνῶν (3,8).

γ'. Ἐπαγγελτικοὶ λόγοι (3,9-20).

1. Ἐπαγγελία σωτηρίας τῶν ἔθνῶν (3,9-10).

2. Ἐπαγγελία σωτηρίας τοῦ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ τῇ διασπορᾷ Ἰσραήλ (3,11—20).

γ'. Γένεσις τοῦ βιβλίου

Φιλολογικὴ ἐξέτασις τοῦ βιβλίου, προϋποθέτουσα τὴν ὡς ἄνω ἀνάλυσιν περιεχομένου, δεῖκνυε ὅτι τοῦτο ἔχει συγκροτηθῆ ἐκ μερικωτέρων ἐνοτήτων, ἀντιστοιχοῦσῶν εἰς τὰ πέρα τῆς ἐπιγραφῆς χωρία, 1,2-18: ἡ ἐπὶ τὴν ἀσεβοῦσαν Ἱερουσαλήμ ἐπερχομένη ἡμέρα τοῦ Γλαχβέ, 2,1-3: προτροπὴ εἰς μετάνοιαν ἐν ὄψει τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς, 2,4-15: ἀπειλητικοὶ λόγοι κατ' ἔθνῶν καὶ δὴ κατὰ τῶν φιλισταίων, τῶν μωαβιτῶν, τῶν ἀμμωνιτῶν, τῶν αἰθιόπων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀσσυρίων, 3,1-7: ἀπειλητικὸς λόγος κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, 3,8: ἀπειλητικὸς λόγος κατὰ τῶν ἔθνῶν, 3,9-10: ἐπαγγελία σωτηρίας τῶν ἔθνῶν, καὶ 3,11-20: ἐπαγγελία σωτηρίας τοῦ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ τῇ διασπορᾷ Ἰσραήλ.

Βασικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ τῆς γνησιότητος τοῦ βιβλίου, ἐὰν δηλ. καὶ κατὰ πόσον αἱ μερικώτεροι ἐνόητες καὶ ἡ ἐκ τούτων συγκρότησις αὐτοῦ κατάγονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ προφήτου. Ἐν τοῖς ἐρευνητικοῖς κύκλοις τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἡ ἐπιδίωξις ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος τούτου καταλήγει εἰς διχογνωμίαν. Οὕτω πως ἄλλοι μὲν ἐρευνηταί, ὧν ἄξιοι ἰδίας μνείας ὁ Keller, ὁ Watts, ὁ Kapelrud, ὅστις ἀποδέχεται καὶ μεταγενεστέραν ἐπεξεργασίαν προσδίδουσιν εἰς τὰ γεγονότα ἐσχατολογικὴν χροιάν, καὶ ὁ van der Woude, ἀνάγουν τὴν ἀρχικὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου εἰς αὐτὸν τὸν Σοφονίαν, ἐνῶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Elliger, ὁ Horst καὶ ὁ Rudolph φρονοῦν ὅτι ἡ διαμόρφωσις τοῦ βιβλίου, ὡς τοῦτο παρεδόθη ἡμῖν, ὀφείλεται εἰς αἰχμαλωσιακὴν ἐπεξεργασίαν, διευρυνθεῖσαν ὕστερον διὰ τινων μεταιχμαλωσιακῶν προσθηκῶν.

Πειστικώτερα τῶν δύο ἐκδοχῶν τούτων κρίνεται ἡ δευτέρα (πρβ. Se-kine καὶ Kaiser), καθ' ἣν διαγιγνώσκεται ἐν μὲν τοῖς χωρίοις 1,2-3¹,6,8αα, 10αα*,12αα,17-18. 2,7-9. 3,8αα*β καί, ὡς εἰκάσαι, ἐν 3,14-19,20* ἡ ὑπαρξίς αἰχμαλωσιακοῦ συντάκτου, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις 1,4b*,13b, 2,3a,5b*,6*. 3,5, 6* ἡ ὑπαρξίς μεταιχμαλωσιακοῦ διασκευαστοῦ, ἐνσωματώσαντος πιθανῶς καὶ τὰς ἐν 2,10 ἐξ. καὶ 3,9 ἐξ. ῥήσεις περὶ καθολικῆς σωτηρίας. Πᾶσαι αἱ μερικώτεροι ἐνόητες, πλὴν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς τελευταίας, περιέχουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γνησίους, ἀλλ' ἐπεξεργασμένους δι' ἐξυηρήτησιν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῶν αἰχμαλωσιακῶν χρόνων, λόγους τοῦ Σοφονίου, ἕπερ ἄλλως τε γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ ἰδίου των περιεχομένου.

Οὕτω ἐν 1,2-18 καὶ 2,1-3 ἡ ἀντικατοπτριζομένη ἱστορικὴ κατάστασις συμπίπτει πρὸς τὴν πρὸ τῆς ἰωσιείου μεταρρυθμίσεως. Ἀλλὰς λέξεσιν, ἡ κατὰ τῆς εἰδωλοατρίας πολεμικὴ (1,4 ἐξ.) καὶ ἡ πρὸς τὸν λαὸν ἐκκλησιῶν δι' ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν γνησίαν λατρείαν τοῦ Γραχβέ (2,3) ἐμφαίνουσι ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Σοφονίου οὐ μόνον προηγήθη τῆς ἰωσιείου θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἀλλὰ καὶ συνεβάλετο εἰς αὐτήν. Ἐν σχέσει δὲ πρὸς τοὺς ἐν 2,4-15² ἀπειλητικούς κατ' ἔθνων λόγους, ἡ διαμόρφωσις γνώμης εἶναι κατὰ τι δυσχερεστέρα, διότι οὗτοι, ἐξαιρέσει τοῦ κατὰ τῶν ἀσσυρίων (στ. 13-15), ἔχουν ποιάνα τινα γενικότητα. Ἡ κατ' ἄλλων λαῶν γενικὴ ἀπειλὴ δύναται νὰ ἐνταχθῆ εἰς τὸ ἀρχικὸν κήρυγμα τοῦ Σοφονίου, ἐὰν εἰς τοῦτο ἀποδοθῆ ὁ ὑπὸ τὴν παρούσαν μορφήν τοῦ βιβλίου ἀναφαινόμενος ζωηρὸς ἐσχατολογικὸς τόνος. Τοιαύτη ὁμῶς προϋπόθεσις εἶναι ἀμφισβητήσιμος. Ἡ γνησιότης τῶν βασικῶν συστατικῶν στοιχείων τῶν ἐν 3,1-8 ἀπειλητικῶν λόγων δὲν πρέπει νὰ ἀμφισβητηθῆται. Ἐκ τῶν ἐν 3,9-20 ἐπαγγελτικῶν λόγων ἀμφισβητεῖται ἡ

1. M. De Roche, Zephaniah 1,2-3: The «Sweeping» of Creation, VT 30 (1980), σ. 104-109.

2. Πρβ. D. L. Christensen, Zephaniah 2,4-15: A Theological Basis for Josiah's Program of Political Expansion, CBQ 46 (1984), σ. 669-682.

γνησιότης τῶν τριῶν τελευταίων στίχων, ἅτε προϋποθετόντων τὴν Ἰουδαϊκὴν διασποράν, ἐνῶ περὶ τῶν λοιπῶν στίχων δὲν δύναται νὰ λεχθῆ τι μετὰ βεβαιότητος.

Λαμβανομένου λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ βιβλίον ἀρχικῶς μὲν συνετάχθη δι' αἰχμαλωσιακῆς ἐπεξεργασίας προφητικῶν λόγων τοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἰωσίου ἀκμάσαντος Σοφονίου, ὕστερον δὲ διηυρύνθη διὰ τινων μεταιχμαλωσιακῶν προσθηκῶν, τυγχάνει ἀβάσιμος οὐ μόνον ἡ γνώμη τοῦ Hyatt³, καθ' ἣν ὁ Σοφονίας ἐνεφανίσθη ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωακείμ, βασιλέως τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ καὶ ἡ τὴν ἱστορίαν τοῦ κανόνος παραθεωροῦσα γνώμη τῶν Smith καὶ Lacheman⁴, καθ' ἣν ὀλόκληρον τὸ βιβλίον εἶναι ψευδεπίγραφος συγγραφή, γενομένη περὶ τὸ 200 π.Χ.

δ'. Θρησκευτικὴ σπουδαιότης

Ἡ κατανόησις τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ θρησκευτικῶν ἰδεῶν ἐπιτυγχάνεται εὐχερέστερον διὰ τῆς ἐν αὐτῷ διακρίσεως δύο ἐπεξεργασιῶν. Συνδέεται δέ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ μὲν πρώτη ἐκ τούτων πρὸς τὴν ἐν αἰχμαλωσιακοῖς χρόνοις σύνταξιν τοῦ βιβλίου, ἡ δὲ δευτέρα πρὸς τὴν ἐν μεταιχμαλωσιακοῖς χρόνοις διεύρυσιν αὐτοῦ διὰ τινων προσθηκῶν. Ὅθεν βασικά, καὶ κατ' ἀκολουθίαν προγενέστερα, συστατικὰ στοιχεῖα εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀρχικῇ συγγραφῇ περιληφθέντες λόγοι τοῦ Σοφονίου, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῆ πρεσβυτέρως πῶς τοῦ Ἰερεμίου καὶ νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πρωτοπόρος τῆς ἰωσιείου μεταρρυθμίσεως. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Σοφονίου στρέφεται κατὰ τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς πρὸς ταύτην συμφυοῦς διαφθορᾶς.

Ἡ ἀπιστία, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἀθέτησιν τῆς διαθήκης, ἐκδηλοῦται ἐν τῇ ἐκ τῆς ξένης ἐξουσίας πολιτικῇ ἐξαρτήσῃ καὶ τῇ ταύτῃ συμπαρομαρτοῦσῃ ἀπομιμήσῃ τῆς ξένης λατρείας. Ἡδὴ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν βασιλέων Μανασσῆ καὶ Ἀμὼν ἡ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἀσσυριακὴ ἐπίδρασις ἦτο τόσοσ ἰσχυρά, ὥστε οἱ προφῆται, ἀποκρούοντες ταύτην ὡς ἀσύμφορον εἰς τὸν ἀκραιφνῆ γλαχβισμόν, ἐδιώκοντο καὶ ἐθανατοῦντο (πρβ. Β' Βασ. 21,10,16). Τοῦτο δ' ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ ἀπιστοῦντος λαοῦ ἐφαίνετο ὡς ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ ἀγαθὸν ἢ κακὸν (Σοφον. 1,12), τ.ἔ. ὡς ἐὰν δὲν ὑπῆρχε θεία ἀνταπόδοσις, διὸ καὶ ὁ Σοφονίας ἐξαγγέλλει ταύτην ἐν ἀπειλητικοῖς λόγοις. Τούτων οἱ κατ' ἐθνῶν, καὶ ἰδίᾳ ὁ κατὰ τῶν ἀσσυρίων, ἐμφαίνουσι ἐσωτέραν συνάρτησιν πρὸς τὴν ἰωσιείου μεταρρυθμίσιν, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκ ξένης χώρας πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἰούδα (πρβ. 2,13 ἐξ.).

3. J. P. h. Hyatt, The Date and Background of Zephaniah, JNES 7 (1948), σ. 25 ἐξ.

4. L. P. Smith / E. L. Lacheman, The Authorship of the Book of Zephaniah, JNES 9 (1950), σ. 137 ἐξ.

Ἡ δ' ὑπὸ τοῦ προφήτου στιγματιζομένη διαφθορὰ λυμáίνεται πάσας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βίου. Ὁ λαὸς ἐκτρέπεται τῆς διαθηκῆς ὁδοῦ, ἀθετῶν καταφῶρος τὸ θεῖον θέλημα καὶ συναινῶν ἐμπράκτως εἰς ἰδιοτελεῖς ἐπιδιώξεις ἀσεβῶν ἡγετῶν του. Ἀσύδοτοι πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ ἄρχοντες καὶ ἄπληστοὶ ἔμποροι (πρβ. 1,8 ἐξ. 11 ἐξ. 3,1 ἐξ.) σηματοδοτοῦν διὰ τῶν ἰδίων τῶν ἀδικοπραγημάτων τὴν ἐν Ἱερουσαλήμ ὑπάρχουσαν ἠθικὴν διαφθορὰν, εἰδικώτερον κατὰ τοὺς ἀμέσως προηγηθέντας τῆς ἰωσειοῦ μεταρρυθμίσεως χρόνους καὶ γενικώτερον κατὰ τὰ τέλη τῆς ἀσσυριακῆς ἐπικυριαρχίας. Ἡ διαφθορὰ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀπιστίαν θέτει εἰς κίνδυνον τὴν ἰδιάζουσαν ὑπόστασιν τοῦ περιουσιοῦ λαοῦ, ὅστις, ἐὰν δὲν μετανοήσῃ, θὰ ὑποστῇ τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν τῆς ἡμέρας τοῦ Γλαχβέ. Ταύτην ὁ προφήτης νοεῖ ὡς δι' ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς καταστροφῆν τοῦ Ἰούδα (πρβ. 1,12 ἐξ., 15 ἐξ. 3,1 ἐξ.) καὶ ἐν ταῦτῳ ὡς ὄλεθρον τῶν ἐχθρῶν τούτου (τῶν φιλισταίων, τῶν κουσιτῶν ἢ αἰγυπτίων καὶ κυρίως τῶν ἀσσυρίων).

Διὰ τε τῆς αἰχμαλωσιακῆς καὶ τῆς μεταιχμαλωσιακῆς ἐπεξεργασίας τὸ κήρυγμα τοῦ Σοφονίου προσαρμόζεται εἰς μεταγενεστέρας πνευματικὰς ἀνάγκας. Οὕτω πως ὑπερβαίνει τοῦτο τὴν ἱστορικὴν κατάστασιν τόσον, ὥστε ἡ ἡμέρα τοῦ Γλαχβέ ἀναμορφοῦται εἰς ἡμέραν ἐσχάτης κρίσεως (1,2-3,17-18), συντριπτικῆς ἥττης τῶν κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπελθόντων ἐθνῶν (3,8), ὧν ὁ κύκλος εὐρύνεται δι' ἐντάξεως τῶν μωαβιτῶν καὶ τῶν ἀμμωνιτῶν (2,7-9), καὶ ἐνάρξεως ἐποχῆς σωτηρίας τοῦ μετὰ τὴν κρίσιν καταλοίπου τοῦ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ τῇ διασπορᾷ Ἰσραήλ. Ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα τυγχάνουν ὡσαύτως ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας δύο ἰδέαι, ὧν ἡ μὲν μία ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Γλαχβέ συμμετοχὴν τῶν ἐθνῶν (2,10 ἐξ. 3,9 ἐξ.), ἡ δὲ ἑτέρα εἰς τὴν ἐν τῇ ζωῇ παραμονὴν τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν πτωχῶν (3,12. Πρβ. 2,3), τοῦθ' ὅπερ ἴσως ὑποδηλοῖ προσέγγισιν εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν (πρβ. 3,14 ἐξ.).

ε'. Τὸ βιβλίον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ

Αἱ μετὰ τοῦ βιβλίου τοῦ Σοφονίου φιλολογικαὶ ἐπαφαὶ τῆς Κ. Διαθήκης εἶναι λίαν περιωρισμέναι, καθόσον δὲν ὑπερβαίνουν τὰς τέσσαρας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξ αὐτῶν ἡ μία τυγχάνει καταφανῆς, εὐρισκομένη ἐν τῇ περὶ τῶν «σκανδάλων» φράσει (Ματθ. 13,41. Πρβ. Σοφον. 1,3), ἐνῶ αἱ λοιπαὶ τρεῖς (πρβ. Ἀποκ. 6,17 πρὸς Σοφον. 1,14. Ἀποκ. 14,5 πρὸς Σοφον. 3,13. Ἀποκ. 16,1 πρὸς Σοφον. 3,8) εἶναι σκιῶδεις. Ἡ τοιαύτη σιωπὴ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Σοφονίου δὲν περιέχονται αὐστηρῶς μεσσιακαί, ἀλλ' ἐσχατολογικαί, προφητεῖαι. Ἡ δ' ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἐσχατολογικὴ συνάφεια τῶν εἰρημένων προφητικῶν χωρίων ὑπεμφαίνει ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ χριστιανικῇ κοινότητι ἀναμένεται εἰσέτι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς προφητείας τοῦ Σοφονίου, ἐξαίρεσει τοῦ χωρίου τῆς 3,10, εἰς οὗ τὴν πρόρρησιν ἀνταποκρί-

νεται ἢ περίπτωσις τοῦ αἰθίοπος ταμίου τῆς τῶν αἰθίοπων βασιλίσσης Κανδάκης (πρβ. Πράξ. 8,27 ἐξ.).

Ἐκ τῶν εἰς τὸν Σοφονίαν (καὶ γενικώτερον εἰς τὸ δωδεκαπρόφητον) ὑπομνημάτων παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων σφύζονται τὸ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας (MPG 66), τὸ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (MPG 71), τὸ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Κύρου (MPG 81) καὶ τὸ τοῦ Ἰερωνύμου (MPL 25, σ. 1337-1388). Πρβ. ΠΔΟ' τ. 22 (1963), σ. 269-288.

Ὁ δ' ἀπὸ τῆς πρώτης φράσεως τοῦ Σοφον. 1,15 ἀρχόμενος γνωστὸς νεκρώσιμος ὕμνος τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας *Dies irae dies illa, solvet saeculum in favilla*⁵, περιληφθεὶς ἔπειτα καὶ ἐν τῷ Φάουστ τοῦ Γκαϊτε, μαρτυρεῖ τὴν ζωηρὰν αἴσθησιν, ἣν κατὰ τοὺς μέσους χρόνους προεξένησεν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ὡς αὕτη περιγράφεται ὑπὸ τοῦ περι οὗ ὁ λόγος προφήτου.

στ'. Κείμενον

Τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον τοῦ βιβλίου τοῦ Σοφονίου ἔχει διατηρηθῆ καλότερον τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου ἄλλων βιβλίων τῆς συλλογῆς τοῦ δωδεκαπρόφητου, ὡς ἐπὶ παραδείγματος τοῦ βιβλίου τοῦ Μιχαίου, ἀλλ' εἶναι εὐνόητον ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸ τὰς ἰδικὰς του δυσχερείας. Κουμρανικὸν τι τεμάχιον χειρογράφου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχουν διασωθῆ λέξεις τοῦ χωρίου 1,12 ἐξ. (βλ. J. Strugnell, RdQ 1970, σ. 210 ἐξ.), στερεῖται σπουδαιότητος διὰ τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου.

Μετάθεσις τις χωρίου δὲν φαίνεται ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Σοφονίου ἀναγκαία. Σκοτεινὰ δὲ χωρία εἶναι ὀλίγα (2,1-2,5-6,14. 3,18). Ἐπεξηγηματικαὶ τινες προσθήκαι (1,3,5. 2,2. 3,5,8,10,20) ἐμφαίνουν τὴν ἐν προμασωριτικοῖς χρόνοις ὑπαρξίν παραλλασσοῦσῶν μορφῶν κειμένου. Τοῦτο δ' ἀποκαθίσταται διὰ τῶν παλαιῶν μεταφράσεων, ὧν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ τῶν Ο'. "Ὅπου δ' ἐντεῦθεν δὲν παρέχεται βοήθειά τις, ἀναπόφευκτος τυγχάνει ἡ προσφυγὴ εἰς νηφάλιον κριτικὴν εἰκασίαν (πρβ. ἰδίᾳ τὴν ὑπὸ τοῦ Rudolph προτεινομένην ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου ἐν 1,3. 1,14. 2,3. 2,7. 2,12. 3,18 ἐξ.). Ἐν δύο χωρίοις (2,14cγ καὶ 3,10β) αἱ πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου γενό-

5. F. Erm i n i, *Il Dies Irae e l' innologia ascetica nel secolo decimoterzo. Studi sulla letteratura latina del medio evo*, 1903. — F. J. E. R a b y, *A History of Christian Latin Poetry from the Beginnings to the Close of the Middle Ages*, 1927, 1953², σ. 443-450. Πιθανώτατα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ὕμνος ἐποιήθη ὑπὸ φραγκισκανοῦ μοναχοῦ τῆς 13ης ἐκ/δος, οὗτινος ἡ κατὰ παράδοσιν ταύτισις πρὸς Θωμᾶν τὸν Κελαναῖον (J. K u l p, *Monatsschrift für Gottesdienst und Kirchliche Kunst* 1933, σ. 259) ἔχει ἀποδειχθῆ ἔσφαλμένη (E. K ä h l e r, *ThLZ* 1955, σ. 332).

μεναι ἄχρι τοῦ νῦν διορθώσεις στεροῦνται πειστικότητος. Προτείνω διὰ μὲν τὸ 2,14cγ τὴν διόρθωσιν **בִּי אֶכְרַר עֲלֶיךָ** διότι (εἶναι) σκληρὸς ὁ ζυγὸς σου ἀντὶ **עָרָה אֶרְוָה בִּי**, διὰ δὲ τὸ 3,10β τὴν διόρθωσιν **בְּתַפּוּצָה** ἐν τῇ διασπορᾷ ἀντὶ **בְּתַפּוּצֵי** ἢ θυγάτηρ τῶν διεσπαρμένων μου.